

„PARTIDUL LIBERALILOR MODERAȚI” DIN IAȘI LA 1878. UNELE CONSIDERAȚII

Gheorghe-Florin Știrbăț

„The Moderate Liberal Party” of Iasi in 1878. Some considerations Abstract

The Moderate Liberal Party of Iasi is officially certified in January 1878 but the local newspapers attest its political activity during the elections in April 1877.

Romanian historiography assigns M. Kogalniceanu's leadership of the Moderate Liberal Party but in 1878 the party newspaper *Steaua României* will begin a hostile campaign against the Foreign minister.

The Moderate Liberals will try to approach the Liberal government led by I.C. Bratianu approving the foreign policy during the War of Independence and the propaganda for resistance against Russia's claim on southern of Bessarabia.

After the unfavorable decisions for Romania adopted in the Peace Congress in Berlin and the continued collaboration between government and „Fracțiunea liberă și independentă” from Moldavia, the Moderate Liberals will oppose liberal government.

Finally, some of them will be attracted into the Government of Bratianu.

Key words: *The Moderate Liberal Party, political life, opposition, political personalities, political tactics*

Cuvinte cheie: *Partidul liberalilor moderați, viață politică, opoziție, personalități politice, tactică politică*

De la începutul anului 1878, documentele de arhivă înregistrează debutul activității unei formațiuni politice ieșene ce se revendica de la liberalism, având o organizare și un program precis conturate, denumită „Partidul Liberalilor Moderați”¹. Existența acestei grupări era semnalată cu un an înainte de presa locală, în timpul campaniei electorale pentru alegerile senatoriale din aprilie 1877. Cu acest prilej, Eugeniu Alcaz era propus drept candidat al colegiului I de către „Comitetul liberalilor moderați din Iași” din care făceau parte: Eugeniu Alcaz, Principele Alexandru Ghica, D. Cozadini, Gr. Cozadini, Constantin Terenti, Alexandru Levadide, Gh. Mărzescu, Tel. Ciupercescu, V. Sculy-Logothedites, Lt.-col. Gaudela, Dr. Ciurea².

Contribuind și mai mult la acutizarea confruntărilor dintre forțele politice locale, fiind percepuți ca și competitori direcți ai „fracționiștilor”³ pentru adjudecarea

¹ DJANIasi, **fond Mss.** 22, dosar nr. 1566/1878, **Partidul liberalilor moderați**, rola 241, c. 204-206.

² *Curierul*, an. V, nr. 26, 7 aprilie 1877, p.1.

³ Gruparea ieșeană în frunte cu profesorul universitar N. Ionescu își demonstrase deja o pronunțată dorință

monopolului influenței politice în Iași și în toată Moldova, liberalii-moderati concepeau o formulă partinică care surprinde prin minuțiozitatea organizatorică, oarecum inedită mediului politic românesc din acea perioadă. Elaborarea statutului și a programului partidului, reglementarea condițiilor de admisibilitatea a membrilor, a alegerii structurilor de conducere, existența unui organ de presă oficial, având o conducere și o redacție aleasă din rândul membrilor partidului, susținut financiar prin cotizațiile acestora, ținerea unei evidențe a bugetului de venituri și cheltuieli, întocmirea proceselor verbale de ședință, aspirația extinderii regionale a influenței politice constituie dovezi în acest sens.

Din 20 ianuarie 1878 datează statutul „Partidului Liberalilor Moderati” cuprinzând șaptesprezece articole care precizează scopul partidului, modul de organizare a conducerii formațiunii politice, atribuțiile acesteia, condițiile de eligibilitate și cauzele de excludere din partid. Scopul partidului este menționat în articolul 1 al statutului și anume „menținerea unității de acțiune publică necesară la realizarea principiilor în vedere din programul său”, iar caracterul independent în raport cu alte grupări politice era evidențiat în articolul 15, el nerecunoscând „pe nici una din personalitățile politice ale țării de căpetenie a sa”⁴. Conducerea grupării era piramidală, având la bază un „comitet central” format din cincizeci de membri care desemna din cadrul său pe cei douăzeci și cinci de membri ai „comitetului diriguitor” ambele organisme având în frunte un „birou” compus dintr-un „prezident” și trei secretari, aleși pentru un mandat de un an⁵. „Comitetul central” avea ca atribuții dezbateră și luarea deciziilor în privința „mijloacelor necesare pentru propagarea și susținerea principiilor partidului”, a „tuturor candidaturilor fie pentru alegerile legislative, fie pentru cele comunale sau județene”, alegerii „membrilor comitetului central până la împlinirea numărului de cincizeci”, votării „bugetului veniturilor și cheltuielilor ziarului care

---

de ascensiune politică, maniera în care dorea să-și realizeze interesele precum și oportunismul membrilor ei le crease în epocă imaginea de veleitari politici. Fără a beneficia de un număr important de aderenți sau de o fidelitate constantă din partea acestora, „Frațiunea liberă și independentă” a putut miza, în anumite perioade, pe aportul lui Dimitrie Anghel, Al.D. Holban, N. Ionescu, Al. Gheorghiu, Scarlat Pastia, Iorgu Tacu, Leon Eraclide, Ion Codrescu, frații Ștefan și Alexandru M. Șendrea, A. Vizanti, P. Suci, V. Gheorghian, Miltiade Tzony, Ștefan Micle, A. Fătu și o serie de ziare ca *Tribuna română*, *Dreptatea*, *Cuvântul*, *Uniunea liberală*. În planul luptelor politice desfășurate pe plan local, „fracționiștii” au fost adversarii implacabili ai junimiștilor, de cele mai multe ori animozitățile personale, competiția pentru funcții administrative și universitare potențând această rivalitate. Memorialistica junimistă nu le reținea „fracționiștilor” merite deosebite în plan cultural sau intelectual, informație care, dată fiind sursa, invită la prudență, însă le atribuia influență politică și o solidaritate a interesului care le aducea frecvent numeroase avantaje. Aceștia s-au aflat alături de liberalii lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti în Coaliția de la Mazar-Pașa, iar liderul lor, profesorul N. Ionescu, a deținut funcția de ministru al Afacerilor Străine în Cabinetul Brătianu în perioada 24 iulie 1876-25 martie 1877. **Correspondance de Georges G. Cantacuzène par Ștefan Cucușoreanu** (excerpt), în *Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique*, tome XXIII/2, București, Imprimeria Națională, 1943, p. 36; Gheorghe-Florin Știrbăț, **Viața politică internă a României în vremea Războiului de Independență** (Teză de doctorat), Iași, 2011, p. 24-25.

⁴ DJANIași, **fond Mss.** 22, dosar nr. 1566/1878, **Partidul liberalilor moderati**, rola 241, c. 204-206.

⁵ **Ibidem.**

servește drept organ al partidului”, „alegerii în comitetul diriguitor în locurile ce ar deveni vacante după completarea numărului de douăzeci și cinci” și în privința cazurilor de excludere a vreunui dintre ei⁶. Atribuțiile „comitetului diriguitor” constau în punerea în executare a deciziilor „comitetului central”, în alegerea membrilor comisiei de redactare a ziarului *Steaua României*, a alegerii membrilor „biroului” și a adoptării altor decizii de interes pentru partid⁷.

În ședința din 20 ianuarie 1878, statutele erau semnate de primii doisprezece membri ai grupării ieșene, C. Terenti, P.S. Papadopol, Gr. Cobălcescu, G. Mârzescu, Al. Livaditi, I. Ciupercescu, L. Panopol, Al.B. Brandiu, Gr. Buiucliu, V. Conta, V. Sculy-Logothetides și G. Roiu⁸, cărora li se vor adăuga treptat și alte notabilități ieșene precum Vidrașcu, N. Chintescu, C. Erbiceanu, I. Vivoschi, I. Barozzi, N. Nicolaide, M.C. Constantinescu⁹, D. Lăzărescu¹⁰, P. Roșu și Al.D. Xenopol¹¹, P. Verrusi, Octav Albineț¹², C. Balaiș, D. Brânză, Constantin Cazimir, Iancu Manu, Iancu Totti, C. Constantiniu, Vasile Lazu, I. Barozzi¹³. Modalitatea de admitere a noilor membri, propunerea prealabilă a doi membri ai comitetului central și votarea într-o ședință la care să participe cel puțin două treimi din numărul celor prezenți în comitetului central și cu o majoritate de cel puțin două treimi a voturilor exprimate făcea ca noii aderenți să provină din mediile intelectuale și profesionale ale titularilor comitetului. În majoritatea lor, liberalii moderați proveneau din mediul baroului și al magistraturii, precum avocații P.S. Papadopol, D. Lăzărescu¹⁴, V. Sculy-Logothetides¹⁵, G. Roiu¹⁶, profesor de istorie în același timp¹⁷, magistrați precum procurorii de la Curtea de Apel Iași, Al.D. Xenopol¹⁸ și Gr. Buiucliu¹⁹ din cel al învățământului superior, precum V. Conta, profesor de drept civil la Universitatea din Iași²⁰ sau din acela al societății literare „Junimea”, mulți dintre ei având pregătire juridică, precum N. Chintescu, Gr. Buiucliu, T. Ciupercescu, P. Verussi, Al.D. Xenopol, V. Conta, C. Constantiniu.²¹ Ca președinte

⁶ **Ibidem.**

⁷ **Ibidem.**

⁸ **Ibidem.**

⁹ **Ibidem**, c. 206-207.

¹⁰ **Ibidem**, c. 210.

¹¹ **Ibidem**, c. 216.

¹² **Ibidem**, c. 219.

¹³ **Ibidem**, c. 221-222.

¹⁴ *Steaua României*, an II, nr. 25, 4 februarie 1878, p. 2.

¹⁵ **Ibidem**, nr. 93, 28 aprilie 1878, p. 4.

¹⁶ **Ibidem**, nr. 119, 30 mai 1878, p. 1.

¹⁷ G. Panu, **Amintiri de la „Junimea” din Iași**, ediție îngrijită și prefață de Zigu Ornea, București, 1971, p. 155-156.

¹⁸ A.D. Xenopol, **Istoria ideilor mele**, în I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, **Studii și documente literare**, vol. IV **Junimea**, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1933, p. 390.

¹⁹ Nicolae Iorga, **Grigorie M. Buiucliu 1840-1912**, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1914, p. 12.

²⁰ Ana Conta-Kembach, **Biografia lui Vasile Conta**, Iași, 1916, p. 19.

²¹ I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, **op.cit.**, p. 314-316.

al „comitetului diriguitor” era ales P.S. Papadopol, iar ca secretari, V. Sculy-Logothedites, G. Roiu și Alexandru Brandiu²².

Pentru răspândirea principiilor cuprinse în programul partidului se recunoaște ca „organ de publicitate”, ziarul *Steaua României* care urma să fie redactat de o comisie specială aleasă de „comitetul diriguitor” și compusă din doi redactori, un casier și mai mulți colaboratori²³. În ședința comitetului central din 24 ianuarie 1878, erau aleși ca redactori Gr. Cobălcescu și Al. Brandiu care urmau să colaboreze cu o „comisie de redacție” formată din G. Mârzescu, V. Conta, G. Roiu, V. Sculy, T. Ciuperescu²⁴. În ședința următoare, din 25 ianuarie 1878, era adoptat programul „Partidului Liberal Moderat” bazat pe o serie de principii și obiective, a căror formulare și concepție denotă formația juridică și liberală a membrilor săi: fidelitatea față de Tron și Dinastie, respectarea Constituției „conform literei și spiritului ei”, libertatea alegerilor, „independența României ca stat neutru și supt garanția marilor puteri ale Europei” ca o condiție necesară consolidării statului român, adoptarea de „legi liberale și democratice”, „descentralizarea comunală și judiciară”, astfel ca pârghiile de conducere să revină „părții luminate a națiunii”, dezvoltarea învățământului de toate gradele, conform „rolului ce incumbă națiunii române în Orient”, consolidarea forțelor armate ale statului român, dezvoltarea industrială, agricolă și comercială prin înființarea de „stabilimente speciale de credit”, a „stabilimentelor de industrie națională”, prin înmulțirea școlilor profesionale, prin adoptarea sistemului protecționist de către guvern precum și a unui sistem legislativ care să reglementeze desfășurarea activităților comerciale și agricole, în mod independent, la adăpostul ingerințelor politicului, înmulțirea proprietăților mici prin aplicarea legii de împrumut a însușirilor și vinderea treptată a moșiilor statului împărțite în loturi, adoptarea de legi de admisibilitate pentru toate funcțiile publice, introducerea treptată a inamovibilității în magistratură, învățământ și administrație²⁵. Conținutul programului politic al liberalilor moderați prezintă multe similitudini cu acela al Coaliției de la Mazar-Pața publicat la 4 iunie 1875²⁶ și care purta amprenta „vocației programatice a lui Kogălniceanu”²⁷.

În privința persoanei care exercita autoritatea în cadrul „partidului liberal-moderat” din Iași, poziția exprimată de o parte a istoriografiei românești, pe baza unor informații de epocă provenite din surse conservatoare, precum o mențiune din ziarul *Timpul* din 19 ianuarie 1878, îl desemna pe ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu, drept conducătorul din umbră al grupării liberale ieșene²⁸. Prezența în calitate de

²² DJANI, **fond Mss.** 22, dosar nr. 1566/1878, **Partidul liberalilor moderați**, rola 241, c. 208.

²³ **Ibidem**, c. 204-206.

²⁴ **Ibidem**, c. 208.

²⁵ **Ibidem**, c. 206-207.

²⁶ *Alegătorul liber*, an I, nr. 49, 4 iunie 1875, p. 1.

²⁷ Gheorghe Cliveti, **Independența națională și modernizarea instituțiilor românești**, în Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Apostol Stan, Dumitru Șandru, Șerban Rădulescu-Zoner, **Istoria Partidului Național Liberal**, București, Editura BIC ALL, 2000, p. 62.

²⁸ Paraschiva Cîncea, **Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat**,

membri a unor personalități precum E. Alcaz, D. Cozadini, foști miniștri în guvernul Moldovei condus de M. Kogălniceanu de la 1860-1861²⁹, G. Mârzescu³⁰, fost prefect al județului Iași³¹ și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice între 1869-1870 în timpul ministeriatului la Interne al lui M. Kogălniceanu în Cabinetul D. Ghica³², Al. Teriachiu³³, cu toții foști colaboratori ai marelui om politic, pare să confirme această apartenență. Aceștia precum și alții vor fi făcut parte dintre cei pe care M. Kogălniceanu îi numea, în corespondența sa cu V. Alecsandri din 14/26 martie 1869, „partidul meu”³⁴.

Mai mult, în 1876, „partidul constituțional, partidul liberal moderat” făcea o critică severă la adresa guvernării liberal-radicală prin publicarea unei broșuri cu un titlu sugestiv, **Ce este de făcut?** Vehemența acestor liberali-moderați împotriva „fracționistilor” din anturajul Guvernului I.C. Brătianu pare să indice o origine moldovenească a grupării lor, nefiind exclus însuși „patronajul” lui M. Kogălniceanu, fostul ministru de Externe al guvernului Coaliției de la Mazar Pașa condus de conservatorul Epureanu și viitorul șef al diplomației românești în cabinetul liberal I.C. Brătianu. Contextul în care este difuzată respectiva broșură este cel al înlocuirii executivului Manolache Costache Epureanu cu cel condus de I.C. Brătianu la 24 iulie 1876³⁵, moment marcat de profunde contradicții între foștii parteneri de nuanță liberal-moderată precum M. Kogălniceanu³⁶, Ion Ghica, D.A. Sturdza, liberal-radicală de genul

București, Editura Științifică, 1974, p. 53; Ioan Scurtu, Ion Bulei, **Democrația la români (1866-1938)**, București, Editura Humanitas, 1990, p. 48.

²⁹ A.D. Xenopol, **Domnia lui Cuza-Vodă**, vol. I, Iași, Tipografia Editoare „Dacia” P. Iliescu et. D. Grossu, 1903, p. 150.

³⁰ Dimitrie R. Rosetti, **Dicționarul contimporanilor**, ediția I, București, Editura Lito-Tipografiei „Populara”, 1897, p. 126; Ion Mamina, **Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866-1938**, București, 2000, p. 310.

³¹ Mihail Kogălniceanu, **Scrisori**, texte îngrijite, adnotate de Augustin Z.N. Pop, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 136.

³² Ion Mamina, **op.cit.**, p. 301.

³³ **Ibidem**, p. 300, 307.

³⁴ Mihail Kogălniceanu, **op.cit.**, p. 80-81.

³⁵ Concepută ca o tactică menită a neutraliza opoziția conservatoare și a îndepărta din anturajul puterii pe aliații de parcurs, liberali-moderați sau conservatori, inițiativa liberalilor radicali de acuzare a foștilor miniștri conservatori ai Cabinetului Lascăr Catargiu (1871-1876), acceptată de majoritatea Camerei și ulterior votarea dării în judecată a acestora, la 19/31 iulie 1876 atrăgea demisia Cabinetului Epureanu la 23 iulie/4 august 1876. Instaurarea noul guvern liberal radical în frunte cu I.C. Brătianu la 24 iulie/5 august 1876 era rezultatul colaborării liderului liberal cu „fracționistii”, N. Ionescu preluând portofoliul ministerului de Externe. *Timpul*, nr. 92, 4 august 1876, p. 1; Constantin Bacalbașa, **Bucureștii de altă dată**, vol. I, **1871-1884**, ediția a II-a, București, Editura Ziarului „Universul”, 1935, p. 193; **Istoria românilor**, coordonator Dan Berindei, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 642.

³⁶ Votarea dării în judecată a foștilor miniștri conservatori ai Cabinetului Lascăr Catargiu la 19/31 iulie 1876, de către majoritatea liberal-radicală a Camerei, ca parte a unei strategii politice care viza înlăturarea din sferele puterii a partenerilor moderați de parcurs, determina reacția promptă a premierului Manolache Costache Epureanu și a miniștrilor Mihail Pherekide și Mihail Kogălniceanu. Intuind că acțiunea de acuzare îndreptată împotriva foștilor săi colegi conservatori îl viza personal, premierul se declara solidar cu

grupării din jurul lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti, „fracționiștii” lui N. Ionescu, conservatori ca Manolache Costache Epureanu și cei greu definibili doctrinar ai Coaliției de la Mazar-Pașa³⁷, miza fiind una imediat electorală și mai ales de predominanță politică în perspectivă³⁸.

Profitând de „desbinarea partidului conservator”, considerau acești moderați, coaliția liberală, prin „fraudă și surprindere” reușise să acceadă la guvernare³⁹. Din acel moment, „demagogia” începuse să atace constant Constituția dând frâu liber pasiunilor sale politice. Incapacitatea în gestionarea afacerilor statului care îl discreditaseră pe plan extern, încălcarea drepturilor cetățenilor, incapacitatea Tezaurului de a mai face față datoriiilor fuseseră rezultatele guvernării deficitare a liberalilor. Numirea „creaturilor d-lui N. Ionescu” în posturile diplomatice contribuia și mai mult la deteriorarea imaginii pe plan extern⁴⁰. Cauza crizei politice interne consta în monopolizarea „stângii” de către „demagogie”, în lipsa unui autentic partid liberal. Se crease, în concepția „liberalilor moderați” o „confrerie roșie” formată din adepții lui I.C. Brătianu și ai lui C.A. Rosetti și din „demagogii de peste Milcov”, „Fracțiunea liberă și independentă” sub conducerea ministrului de Externe, N. Ionescu⁴¹. Aceștia considerau că în afara vieții politice rămăseră mulți oameni de valoare precum juriști, medici, ingineri, comercianți, meseriași, tineri capabili care ar fi putut pune bazele unui „partid liberal moderat”⁴². Tineri de valoare însă intraseră în rândurile „partidului liberal” foarte puțini dintre ei, precum E. Stătescu⁴³ care, de exemplu, pentru o poziție efemeră, trebuise să facă

---

aceștia și se alătura protestelor miniștrilor de Justiție și de Externe împotriva procedurilor deputaților. Ca urmare, în după-amiaza zilei de 23 iulie/4 august 1876, Mihail Kogălniceanu anunța în Cameră demisia premierului Manolache Costache Epureanu. Dacă pentru moment se crezuse că decizia părăsirii guvernului îi aparținea doar lui Epureanu, Vernescu și Pherekide, însăși declarația primului-ministru, din seara aceleași zile, înlătura orice bănuială în privința demisiei întregului cabinet. Frédéric Damé, **Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours(1822-1900)**, Paris, Acienne Librairie Germer Baillière, 1900, p. 272; **Memoriile Regelui Carol I-de un martor ocular**, vol. III, 1876-1877, ediție și index de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 52; E. Lovinescu, **Titu Maiorescu**, București, Editura Minerva, 1972, p. 308; Gheorghe-Florin Știrbăț, **Din viața politică a României anilor 1876-1878. Procesul foștilor miniștri conservatori (I)**, în *Carpica*, nr. XXXIX/2010, p. 171-196 și **Ibidem (II)**, în *Carpica*, nr. XL/2011, p. 189-219.

³⁷ *Trompeta Carpaților*, nr. 1291, 25 noiembrie 1876, p. 2; Nicolae Iorga, **Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit**, București, Cultura Națională, 1927, p. 84; Gheorghe Cliveti, **op.cit.**, p. 101.

³⁸ Confruntarea dintre membrii coaliției de guvernământ era practic expresia iminentei sale disoluții în urma îndeplinirii scopului pentru care fusese constituită, accederea la putere și înlăturarea Guvernului Lascăr Catargiu. Constantin Dissescu, **Partidele într-un stat constituțional**, București, Editura Librăriei Socec, 1884, p. 311.

³⁹ **Ce este de făcut?**, București, Tipografia Thiel et. Weiss, 1876, p. 6-7.

⁴⁰ **Ibidem**, p. 6-7.

⁴¹ **Ibidem**.

⁴² **Ibidem**, p. 10-12.

⁴³ Tânărul jurist se bucura de aprecierea deosebită a mult mai experimentatului său coleg din coaliție, Mihail Kogălniceanu, care îl considera un „june de viitor, niciodată pasionat pentru măsuri extreme și de aceea îl cred destinat a fi stâlpu partidului național liberal”. Mihail Kogălniceanu, **Opere**, vol. IV

compromisuri, pătrunseră în Parlament sau în alte servicii ale statului. Tânăra generație de intelectuali români era uitată de șefii „partidului liberal”⁴⁴. Singurul mijloc pentru a scăpa țara de „anarhia dinăuntru” era constituirea celor două partide „adevărat constituționale, liberal și liberal moderat”⁴⁵. Coaliția se destrămase, victima „eterogenității sale”, din ea nemairămânând decât „elementul pur radical”, demagogic⁴⁶. Era consecința părăsirii cabinetului de către Kogălniceanu și Manolache Costache în urma votului dat la 22 iulie 1876 în privința acuzării foștilor miniștri. Soluția avansată de acești „moderați” consta în implicarea intelectualității tinere în politică în cadrul „partidului liberal moderat”⁴⁷.

În ciuda afișării titlaturii de „partid liberal moderat”, o denumire des uzitată în epocă de altfel⁴⁸, conținutul broșurii ne indică mai mult o aspirație către edificarea unei formațiuni politice liberal-moderate decât certificarea existenței ei propriu-zise la 1876. Învinovățirea liberalilor radicali și „fracționiștilor” de „monopolizarea” puterii în detrimentul tineretului capabil, revendicarea ocupării funcțiilor în stat de către inteligențe în locul incapabililor demagogi, reprezintă elemente proprii programului politic al lui M. Kogălniceanu⁴⁹.

Un alt indiciu al prezenței lui M. Kogălniceanu în anturajul acestei grupări îl constituie avertizarea pe care M. Kogălniceanu o făcea Guvernului I.C. Brătianu, în ședința Senatului din 25 ianuarie 1877, în numele „liberalilor moderați din Moldova” privind o iminentă sistare a sprijinului politic, cu un an înaintea constituirii „oficiale” a „Partidului liberalilor moderați din Iași”, împrejurare care pare să ateste existența anterioară a unei astfel de grupări încă neorganizată „partinic”⁵⁰. Fostul ministru de

Oratorie II, 1864-1878, partea a IV-a **1874-1878**, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii Georgeta Penelea, București, Editura Academiei, 1978, p. 246.

⁴⁴ **Ce este de făcut?**, p. 13-14.

⁴⁵ **Ibidem**.

⁴⁶ **Ibidem**.

⁴⁷ **Ibidem**, p. 20.

⁴⁸ Doar pentru a marca diferența dintre ei și gruparea liberală munteană din jurul lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti pe scara radicalismului politic, M. Kogălniceanu, făcând analiza componenței politice a Coaliției de la Mazar-Pașa în ședința Senatului din 24 ianuarie 1877, îi numea pe Manolache Costache Epureanu și pe G. Vernescu, „liberali moderați”, în cazul primului, cunoscut conservator, doar pentru a-i semnala adeziunea conjuncturală la noua orientare politică a executivului. M. Kogălniceanu, **op.cit.**, p. 245.

⁴⁹ Mihail Kogălniceanu, **Programa de la Mazar-Pașa aplicată de guvernul domnului Ion C. Brătianu. Cuvânt rostit în ședințele Camerei Deputaților din 26 și 27 ianuarie 1883**, București, Tipografia Alexandru A. Grecescu, 1883, p. 10-14; Nicolae Iorga, **Mihail Kogălniceanu: scriitorul, omul politic și românul**, ediția a II-a, București, Editura Fundațiunii I.V. Socec, f.a., p. 20-24; Eugen Lovinescu, **Titu Maiorescu**, București, Editura Minerva, 1972, p. 194-195. Într-o scrisoare către V. Alecsandri din 14/26 martie 1869, M. Kogălniceanu se disculpa față de acuzația că, în calitate de ministru de Interne, ar „patrona” „oameni rău famați”, ascensiunea acestora către sferele puterii fiind totuși inevitabilă: „Dar când cei capabili și cinstiți au avut (vreodată-n.G.-F.S.) majoritatea în alegeri?” Cu toate acestea, ingerințele sale în alegeri vizaseră, după cum mărturisea, „să promovez oameni de bine, chiar neaparținând partidului meu”, precum I. Bălăceanu, C. Blaremburg, I. Cantacuzino, Eugen Ghica. M. Kogălniceanu, **Scrisori**, p. 80-81.

⁵⁰ **Idem, Opere**, vol. IV, p. 251.

Externe al cabinetului Coaliției de la Mazar-Pașa declanșa un puternic atac la adresa Guvernului I.C. Brătianu și a activității acestuia. Nedeclinându-și calitatea de membru al „partidului național liberal”, Kogălniceanu se arăta dezamăgit că acesta „nu și-a ținut promisiunile date țării, că de aici nemulțumiri și ca consecință, slăbirea puterii noastre”⁵¹. Marele om politic identifica cauza slăbirii interne a „partidului liberal” și a diminuării popularității sale în menținerea „fracționiștilor” la guvernare și mai ales a liderului lor în fruntea diplomației românești. Lui N. Ionescu i se imputau lipsa competențelor adecvate postului ministerial ocupat și preocupările prioritare politice în detrimentul promovării intereselor naționale, deseale sale călătorii în Moldova având ca scop perfectarea alianțelor politice locale și distribuirea posturilor aderenților săi⁵². Astfel, în viziunea lui M. Kogălniceanu, guvernul apărea ca lipsit de legitimitatea de care se bucurase inițial, prin înlăturarea treptată a elementelor de nuanță moderată din formula guvernamentală a Coaliției de la Mazar-Pașa. În opinia sa, aceste disfuncționalități sesizate în activitatea marelui „partid” de guvernământ încurajau acțiunile de organizare ale conservatorilor, în Moldova putând fi identificată o profundă stare de nemulțumire a opiniei publice, mai mult chiar a „oamenilor liberali” care în trecut contribuiseră la îndepărtarea guvernului condus de Lascăr Catargiu, însă prezența acestuia la Iași determinase un neașteptat curent de simpatie în favoarea „dreptei”⁵³. Mihail Kogălniceanu făcea un apel la „amicul” Brătianu să nu mai tolereze „sistemul de dușmănie și exclusivism” profesat de „un oarecare grup care prin mica valoare, prin micul său număr, este grupul cel mai neînsemnat din toate grupările liberale”, trimiterea la „fracționiști” fiind evidentă⁵⁴. În caz contrar, „partitul conservator” care lupta cu mijloace „constituționale”, putea profita de erorile politice ale guvernului liberal care nu știa să se mențină la putere, repetându-le pe acelea comise de precedentul Guvern L. Catargiu. Ca urmare, Domnitorul Carol I ar fi putut sesiza incompatibilitatea dintre componența Senatului și structura cabinetului, înlocuindu-l cu un guvern al conservatorilor. În finalul intervenției sale, un adevărat semnal de alarmă pentru șeful

⁵¹ **Ibidem**.

⁵² **Ibidem**. Ministrul de Externe era puternic contestat de o parte a opiniei publice românești. Într-un articol intitulat **D. Ionescu în fața chiar a fracționiștilor**, oficiosul conservator reproducea o scrisoare deschisă a unui fost partizan politic al profesorului ieșean, „botezat în apa intrigilor și a calomniilor de ministru” de către „roșii” lui Brătianu, cu un conținut mai mult decât sugestiv: „Conjudețenii acum te cunosc bine că ești incapabil, ne-ai dovedit cu prisosință; că ești neleal, ne-ai convins. Nimic nu-i crimă din tot ce poate sluji coteriei dumitale, nimic nu-i virtute din tot ce vă este contrar[...] Dușman jurat al oricărei individualități însemnate prin capacitate, nume și avere, nu tinzi decât a nivela societatea; a ameliora soarta morală, intelectuală și materială a populațiunii, mof! Egalitatea consistă pentru d-ta în a face pe toți deopotrivă asemănați d-tale, nulă! Ieșit din popor, ai avut întotdeauna acest cuvânt pe buze; ai gustat însă din miera dulce a mării și acum când te-ai deochiat, ai voit să te întorci liniștit iarăși la popor, din sânul căruia n-ar fi trebuit să ieși niciodată. Dar nu mai ești primit acum! Reintră mai bine în colivia din Păcurari și lasă fotoliul de ministru acelor care au și capacitate și știință, calități ce d-tale îți lipsesc”. *Timpul*, an II, nr. 4, 6 ianuarie 1877, p. 1.

⁵³ M. Kogălniceanu, **op.cit.**, p. 250.

⁵⁴ **Ibidem**, p. 251.

cabinetului, Kogălniceanu avertiza asupra posibilității încetării sprijinului parlamentar din partea Senatului în cazul menținerii colaborării liberalilor radicali cu „Frațiunea”: „Să binevoiască a se opri din calea rătăcită în care s-a aruncat. De nu o va face, de va pune însuși el drapelul partitului nostru în pericol, atunci îl prevenim că osândiți a ne rosti între oameni și între principii, noi vom fi nevoiți a combate pe oameni, ca să salvăm principiile”⁵⁵.

Mesajul vicepreședintelui Senatului era evident: Guvernul Brătianu trebuia să-și reconsidere poziția în raport cu celelalte grupări liberale din formula Coaliției de la Mazar-Pașa, procedând la o remaniere în sensul eliminării „fracționiștilor” din sferile guvernamentale și a armonizării componenței cabinetului cu aceea a Senatului. În caz contrar, „liberalii moderați” ai lui Kogălniceanu urmau să acționeze împotriva Guvernului I.C. Brătianu. Kogălniceanu revenea la 1 februarie 1877 cu o interpelare în Senat în legătură cu starea de decadentă a Universității din Iași pe care o considera ca fiind consecința implicării „fracționiștilor” în politică și a neglijarii activității didactice⁵⁶. La 2 februarie 1877 el propunea aplicarea de sancțiuni profesorilor universitari care continuau să absenteze de la cursuri, însă se lovea de rezistența ministrului Instrucțiunii Publice Gheorghe Chițu și a președintelui Consiliului, I.C. Brătianu, interesul politic al afișării unei solidarități a cabinetului determinându-i să susțină cauza „fracționiștilor”.

Primul-ministru liberal intuise just ținta atacurilor lui M. Kogălniceanu și ale adepților săi din Senat și anume persoana ministrului de Externe N. Ionescu⁵⁷. Pentru tacticianul politic Brătianu, „sacrificarea” conducătorului „Frațiunii” se impunea acum, în afara considerentelor de politică externă care îi separau⁵⁸, pentru necesitatea calmării puternicului curent opoziționist din Senat, „composé de nombreux cogalniceanistes”, după evaluarea unei corespondențe de epocă⁵⁹. În plus, nici domnitorul Carol I nu mai era dispus să-i tolereze prezența în guvern, manifestând rezerve în privința capacității

⁵⁵ *Ibidem*, p. 251.

⁵⁶ *Idem*, **Cestiunea Universității de Iași înaintea Senatului. Cuvinte rostite în ședințele din 1, 2 și 4 februarie 1878**, București, Imprimeria Statului, 1877, p. 5. Junimiștii, rivali ai „fracționiștilor” pe plan local, își făceau publică opinia defavorabilă la adresa conduitei neprincipiale, contrară deontologiei profesionale a unor universitari ieșeni: „[...]dar rezultatul final este că nu putem avea mulți oameni în stare de a îndeplini înalta misiune de profesor la Universitate care totodată să se poată îndeletnici cu scrieri serioase, în loc de a căuta a trece neconținut de la Universitate la luptele zilnice ale politicii de partid, lucru care nu poate aduce decât desorganism”. **Două universități. Iași și Cernăuți în Convorbiri literare**, an XI, nr. 1/1 aprilie 1877, p. 37.

⁵⁷ **Correspondance de Georges G. Cantacuzène**, p. 35.

⁵⁸ Ministrul de Externe N. Ionescu își făcuse cunoscută preferința pentru o atitudine neutră a României față de frământările care cuprinseseră sud-estul european în 1875 prin publicarea broșurii **L'état roumain et la paix d'Orient**, apreciată de Domnitorul Carol I în partea ei de argumentare juridică, nu însă în cea politică. Utilă atâtă timp cât prezența sa în fruntea ministerului de Externe menținea în fața Europei aparența neutralității României, în urma tratatelor româno-ruse purtate de primul-ministru Brătianu prin care pregătea României un rol activ în apropiatul război ruso-turc, N. Ionescu trebuia înlocuit printr-o persoană mai energetică și mai capabilă. Regele Carol I al României, **Cuvântări și scrisori**, tom I, **1866-1877**, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1909, p. 507.

⁵⁹ **Correspondance de Georges G. Cantacuzène**, p. 34.

politice a acestuia și a aderenților săi⁶⁰. Urmarea firească a fost votarea de către Senat, la 4 februarie 1877, a unei moțiuni de blam împotriva lui N. Ionescu, gest politic care contribuia în mare măsură la decizia ministrului de Externe de a demisiona la 25 martie/6 aprilie 1877⁶¹.

Contribuția lui M. Kogălniceanu în debarcarea șefului „Frațiunii” de la conducerea Externelor a fost una importantă, expresie a luptei politice dintre cei doi oameni politici pentru conducerea grupului de personalități moldovene și a interesului comun pentru extinderea bazei de susținători⁶². Contemporanii o și percepeau chiar ca „la continuation de la fameuse lutte entre *les Cogalniceanistes et les Ionistes* sous la domination des Fractionistes”⁶³. Iar la momentul respectiv, M. Kogălniceanu părea foarte aproape de reușită, însuși liderul acestora, N. Ionescu, fiind contestat de „tous ses partisans même le trouvent incapable en la matière (a politicii externe-n.G.-F.Ș.)”⁶⁴. De altfel, mărturiile din epocă confirmă poziția solidă a lui M. Kogălniceanu în Moldova și influența sa în primăvara anului 1877, realitate de care primul-ministru I.C. Brătianu a trebuit să țină seama în perspectiva luptei electorale cu opoziția conservatoare, aderenții săi neputând fi alții decât cei pe care el însuși i-a numit „liberali moderați”: „[...] il m’a expliqué (lui George G. Cantacuzino, n.G.-F.Ș.) que sans la retraite Ionescu le Gouvernement pouvait craindre énormément de réaction dans la élections de Moldavie. Il faut savoir que Cogalniceano a beaucoup d’action en Moldavie, de plus il faut savoir que d’après mes prévisions il est possible qu’il soit appelé à prendre les Affaires étrangères précisément pour l’appui qu’il peut apporter au Gouvernement”⁶⁵. Și într-adevăr, în urma exprimării, în cadrul Consiliului de Coroană din 2/14 aprilie 1877, a unei opțiuni favorabile încheierii convenției cu Rusia privind tranzitarea teritoriului românesc de către trupele sale, Mihail Kogălniceanu își atrăsese abil recunoștința Domnitorului Carol I și a primului său ministru și implicit cooptarea sa în formula ministerială la 3/14 aprilie 1877⁶⁶.

Relativ la culisele revenirii lui M. Kogălniceanu în fruntea diplomației românești, la 6/18 aprilie 1877, consulul Franței în România, Fr. Debains, îi dezvăluia ministrului

⁶⁰ Carol I al României, **op.cit.**, p. 507. George G. Cantacuzino, într-o scrisoare adresată amicei sale Marie de Mongeard, la 26 decembrie 1876 scria că, în urma vizitei pe care o întreprinsese la Palat, avusese prilejul să constate că șeful statului român, “M. Ionescu lui paraissait hostile en principe à quiconque avait un nom, que la situation extérieure était déplorable, qu’il ne se basait point ni sûr la capacité ni sûr la dévouement de Gheorghian, (agentul diplomatic al României la Roma- n.G.-F.Ș.) qu’il n’avait connu que quelques minutes et qui lui avait paru à peine un home”. **Correspondance de Georges G. Cantacuzène**, p. 33.

⁶¹ *Curierul*, an V, 30 ianuarie 1877, p. 4.

⁶² George G. Cantacuzino (fiul lui George Cantacuzino-Râfoveanu), primul secretar al agenției diplomatice a României de la Roma evoca satisfacția lui Kogălniceanu la aflarea vestii demisiei lui N. Ionescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, exprimată prin cuvintele: „Boierule, am friptără pe Ionescu”. **Correspondance de Georges G. Cantacuzène**, p. 41.

⁶³ **Ibidem**, p. 34.

⁶⁴ **Ibidem**.

⁶⁵ **Ibidem**.

⁶⁶ **Ibidem**, p. 43; N. Iorga, **op.cit.**, p. 70-71.

de Externe francez, Ducelui Decazes, că acesta avusese o întrevvedere cu Principele Carol I anterior participării la Consiliul de Coroană, în cadrul căreia susținuse inteligent opinia suveranului său favorabilă diminuării efectelor negative ale prezenței armatei ruse pe teritoriul țării prin declararea la Petersburg că armata română urma să-și asume misiunea apărării liniei Dunării împotriva oricărui atac otoman, și, în special, importanța poziție strategică a Calafatului. Urmarea acestei concepții a fost propunerea primului-ministru I.C. Brătianu, în urma avizului Domnitorului, de reintrare a lui Kogălniceanu în minister⁶⁷, în ciuda antagonismului politic dintre cei doi oameni politici. După aparențele unei ezitări și pretextând necesitatea consultării cu partizanii săi din Moldova, discutând și cu consulul Germaniei, Alvensleben, Kogălniceanu accepta portofoliul Externelor la 3/15 aprilie 1877⁶⁸.

O parte a comentatorilor politici se îndoiau de soliditatea poziției noului ministru al Afacerilor Externe, părându-le a fi mai mult un „expedient” aflat la discreția conivenței dintre premierul I.C. Brătianu care preluase și ministeriatul Internelor și a șefului „Frațiunii”, N. Ionescu. Se specula chiar asupra menținerii colaborării politice dintre „partidul brătienist” și „fracționiștii” moldoveni, concretizată în câștigarea unui număr semnificativ de mandate de senatori în favoarea acestora și în detrimentul „amicilor” lui Kogălniceanu, urmare a „amabilităților administrative” oferite de șeful de la Interne. După preconizatul său succes în alegeri, se credea că N. Ionescu urma să-și reia portofoliul Externelor, iar Kogălniceanu, revenit în Senat, relua opoziția „în felul lui”⁶⁹.

În opinia mediului publicistic opoziționist, rezultatele favorabile guvernului la alegerile senatoriale din aprilie 1877 se datorau vitalității și sporului de popularitate pe care îl adusese candidaților liberali preluarea de către Mihail Kogălniceanu a ministerului Afacerilor Externe⁷⁰, altfel, în lipsa sprijinului său politic, după retragerea lui N. Ionescu, radicalii ar fi fost siliți să se retragă de la guvernare⁷¹. „Cogălnicești”⁷², după cum mai erau numiți „partizanii” ministrului de Externe, își consolidaseră și mai mult pozițiile politice în urma alegerilor pentru Senat⁷³. M. Kogălniceanu era ales senator la colegiul I la Covurlui, Fălciu, Roman, însă în fieful lor, la Iași, candidatul liberalilor-moderați pentru colegiul I, Eugeniu Alcaz, pierdea bătălia electorală în fața

⁶⁷ “Cerem și pretindem să ai toate onorurile datorate vârstei, capacității, experienței și serviciilor făcute țării”. *apud* Augustin Z.N. Pop, **Pe urmele lui M. Kogălniceanu**, București, Editura Sport-Turism, 1979, p. 232.

⁶⁸ Fr. Debains c. Ducele Decazes, 3/15 aprilie 1877, în **Independența României. Documente**, vol. I, **Documente și presă internă** (în continuare **IRD**), București, Editura Academiei Române, 1977, p. 320-321.

⁶⁹ *Presă*, nr. 57, 5 aprilie 1877, p. 1.

⁷⁰ Corespondențele din teritoriu adresate lui M. Kogălniceanu îl încredințau că „venirea sa la minister în împrejurări atât de grave îmbărbătau inimile tuturor românilor”. *Românul*, an XXI, 10 aprilie 1877, p. 324.

⁷¹ **Ibidem**, nr. 198, 28 septembrie 1877, p. 1.

⁷² Expresia era des folosită în mediul politic ieșean pentru desemnarea celor apropiați lui M. Kogălniceanu. I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, **op.cit.**, vol. II, **Junimea**, p. 125-126.

⁷³ *Timpul*, nr. 85, 14 aprilie 1877, p. 1.

lui N. Drosu⁷⁴, apropiat de conservatori⁷⁵.

Tot în legătură cu începuturile grupării politice liberal-moderate „de dincolo de Milcov”, anumite referințe cu caracter memorialistic și autobiografic le explică prin dorința unei părți a mediului politic și intelectual ieșean de a lua atitudine împotriva a ceea ce era perceput ca fiind pericolul acordării de drepturi civile și politice evreilor din România pentru însăși existența naționalității române. În a sa **Istorie a ideilor mele**, A.D. Xenopol, cel care se apropia de liberalii moderați ieșeni după părăsirea funcției de procuror la Curtea de Apel din Iași, plasa începutul acțiunii politice a respectivei grupări în contextul confruntărilor politice determinate de necesitatea modificării Constituției în urma dispozițiilor Tratatului de la Berlin care impunea acordarea de drepturi evreilor. Tocmai divergențele de opinii în chestiunea compromisurilor pe care trebuia să le facă România pentru a obține recunoașterea europeană independenței sale, după cum el însuși susținea, au stat la baza părăsirii „partidului Junimii politice” în 1878, despărțindu-se de tripleta P.P. Carp-Titu Maiorescu-V. Pogor, dispusă a ceda în chestiunea clauzei împământenirii evreilor⁷⁶. După ce G. Panu îi atribuia o destinație „fracționistă”, care trebuie înțeleasă mai curând ca o apropiere de idei în chestiunea necesității refuzării de către guvernul român a solicitărilor aeropagului european decât ca o colaborare efectivă⁷⁷, A.D. Xenopol, la propunerea lui G. Roiu și V. Conta, era acceptat ca membru în „comitetul central” și în acela „diriguitor” al liberalilor moderați din Iași la 15 noiembrie 1878⁷⁸. Conform unor surse însă, descinderea lui Xenopol în mediile liberale se produsese cu mai mult de un an în urmă, avansarea momentului 1878 servindu-i acestuia de justificare în fața amicilor săi junimiști⁷⁹.

Conform mărturiilor editorului scrierilor sale și a bunului său prieten, V. Constantinescu-Livianu, interesul junimistului și universitarului ieșean V. Conta pentru o implicare politică se evidenția în perioada imediat următoare semnării tratatului de la Berlin care impunea, pentru recunoașterea independenței României, condiția acordării de drepturi politice locuitorilor necreștini⁸⁰. Necesitatea obținerii unui mandat de deputat în viitoarea Cameră de revizuire în care să-și poată exprima convingerile relative la spinoasa problemă evreiască, i-au impus lui profesorului de drept civil de la Universitatea din Iași colaborarea cu amicii săi politici ieșeni în cadrul grupului liberal moderat. Despre scopul politic al respectivei formațiuni politice, Constantinescu-

⁷⁴ *Românul*, an XXI, 11, 12 aprilie 1877, p. 323.

⁷⁵ N. Drosu a fost unul dintre membrii fondatori ai ziarului conservatorilor *Timpul*, la 15 martie 1876. Dumitru Vatamaniuc, **Eminescu la „Timpul” (1877-1883), „România Liberă” (1888) și „Fântâna Blanduziei” (1888-1889)**, în Mihai Eminescu, **Opere**, vol. X, coordonator Dumitru Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1989, p. VI.

⁷⁶ A.D. Xenopol, **op.cit.**, p. 390.

⁷⁷ G. Panu, **op.cit.**, p. 288.

⁷⁸ DJANIași, **fond Mss.** 22, dosar nr. 1566/1878, **Partidul liberalilor moderați**, rola 241, c. 216.

⁷⁹ I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, **op.cit.**, vol III, p. LXXXIII.

⁸⁰ B. Conta, **Discursuri parlamentare. Proiect de lege, articole de ziare (1878-1881)**, cu o prefață de B.C. Livianu, Iași, Tipografia „Dacia”, 1899, p. 21-22.

Livianu afirma că era strict determinat de contextul politic în care se găsea România, urmărind crearea unui curent antirevizionist în cadrul opiniei publice românești, în sensul menținerii dispozițiilor constituționale restrictive în privința recunoașterii împământenirii, nicidecum un program politic de perspectivă⁸¹.

După cum am văzut mai sus, existența unui grup liberal-moderat în Iași, chiar în absența unei organizări strict reglementate, cu statut și program, data dintr-o perioadă anterioară Congresului de la Berlin, când chestiunea evreiască nu fusese adusă încă în discuția publică, activitatea lui în spectrul politic ieșean fiind semnalată încă din timpul campaniei electorale din aprilie 1877⁸². Astfel că, pentru V. Conta și ai săi colegi junimiști, precum și pentru ceilalți membri care au aderat la grupul liberal moderat ieșean, nu combaterea soluției împământenirii evreilor le-a determinat alegerea activismului politic, ci însăși necesitatea unui cadru pentru profesarea propriilor idei care să le permită să se implice în confruntările politice de pe plan local și național. De altfel, încă din toamna anului 1877, V. Conta ținea să-și afirme viziunea politică diferită de aceea împărtășită de junimiști. El se arăta dispus să se despartă de aceștia pentru neconcordanța concepțiilor politice mai ales în urma publicării articolului lui I. Slavici, **Radicalismul în învățământ și în cărțile didactice**, publicat în revista *Convorbiri literare*, la 1 septembrie 1877⁸³, poziție antiliberală care fusese asumată de întreaga

⁸¹ **Ibidem.**

⁸² *Curierul*, an V, nr. 26, 7 aprilie 1877, p. 1.

⁸³ Articolul lui Slavici se constituia într-o critică la adresa politicii educaționale a guvernului liberal. Măsurile de personal, cât și acelea care vizau elaborarea programelor școlare, promovate de ministrul Instrucțiunii Chițu vădeau incontestabile mobiluri politice: înlocuirea și/sau promovarea fidelilor politici în diferite posturi și impunerea unei programe oficiale, concordantă ideologiei partidului de guvernământ în care adevăratele științifice considerate indezirabile erau intenționat omise. Cel dintâi act al noului minister a fost de a destitui pe mulți dintre profesorii care aveau alte convingeri politice decât acelea ale partidului guvernamental. Gestul era regretabil cu atât mai mult cu cât el aducea serioase deservicii învățământului și culturii române în general, cei disponibilizați fiind, în număr mare, tineri de perspectivă, o parte chiar din provinciile aflate sub dominație străină, Transilvania și Bucovina și care se afirmaseră, prin contribuțiile lor pe terenul științific și cultural. Măsura luată aducea atingere, considera autorul, însăși „dezvoltării noastre naționale”, scopul nobil fiind astfel „jertfit considerațiilor politicii de partid”. În domeniul școlii, liberalii radicali urmăreau ca finalitatea procesului de educație să satisfacă un scop politic bine definit: „Pentru dânsii, scopul învățământului nu este a înlesni dezvoltarea firească a fiecăruia om; ci a face ca toți oamenii să fie supuși orbește unui anumit șir de idei, care la câțiva din ei le par a fi binefăcătoare pentru societate. Nu dar dezvoltarea individului și îmbogățirea intelectuală a societății e idealul lor, ci împiedicarea silită a tot ce ar putea deosebi pe om de om și crearea unui fel de automați omogeni, dispuși a se mișca după comandă”. Pentru aceasta, preocuparea radicalilor pentru răspândirea propriei ideologii despre societate, naționalitate și lume trecea în fața aceleia pentru revelarea „adevărului”. În domeniul istoriei, predispoziția radicalilor de face „politică militantă” se dovedea flagrantă. „Falsificarea istoriei” la care recurgea ministerul liberal, era revoltătoare deoarece prin ea se falsifica conștiința națională. „Programa” pentru istorie impunea specialiștilor chiar și conținutul de prezentat, în loc de a defini un obiectiv general de atins. Din parcurgerea ei părea că „simțim că suntem în război cu turcii, că suntem în bună înțelegere cu Rusia, că d. Brătianu s-a întors nemulțumit de la Sibiu, că mai mulți dintre strănepoții boierilor au fost dați în judecată, în sfârșit simțim o mulțime de lucruri care n-au a face cu istoria trecutului românilor”. Pentru liberali, „istoria nu e decât un mijloc de a pregăti pe viitorii cetățeni la viața publică și

societate culturală, chestiune care contravenea concepțiilor sale politice, declarat „ultra-radical”⁸⁴.

Raporturile dintre șeful diplomației românești M. Kogălniceanu și membrii acestei formațiuni politice au avut o evoluție contradictorie, de la sprijinul politic pe care aceștia i-l ofereau la începutul anului 1877, unul substanțial din moment ce Mihail Kogălniceanu se simțea suficient de puternic pentru a avertiza Cabinetul Brătianu asupra întreruperii sprijinului parlamentar din partea alor săi „liberali moderați” în cazul în care primul-ministru nu renunța la colaborarea cu „Frațiunea liberă și independentă”, la campania de presă defavorabilă pe care i-o făceau prin intermediul articolelor din oficiosul lor, *Steaua României*, relative la politica urmată în timpul Războiului de Independență⁸⁵.

Încă de la apariția lui, grupul liberalilor-moderați din Iași și-a asumat o orientare antifracționistă, în contextul confruntărilor politice locale și a rivalităților personale din capitala Moldovei⁸⁶. „Formarea unui mare și puternic grup liberal-moderat în Iași are nenorocirea de a supăra nu numai pe fracționiști dar chiar și pe conservatori”, constata oficiosul acestuia la 22 ianuarie 1878 în urma primirii nefavorabile care i-o făcuse organul de presă al „dreptei”, *Timpul*⁸⁷. Liberalii moderați își asumau statutul de reprezentanți ai unui liberalism diferit de acela profesat de „Frațiunea pretinsă liberă și independentă”, unul demagogic și fals îndreptat către mase. Denunțând monopolul asupra „stângii” ieșene al grupării conduse de Nae Ionescu, moderații propuneau ca alternativă „excedentul moral și intelectual” al „partidului” lor⁸⁸. De asemenea, deveneau sesizabile unele încercări de apropiere față de gruparea liberală aflată la guvernare și condusă de I.C. Brătianu, pe care îl considerau „fratele mai mare în democrație” însă nu-și ascundeau nemulțumirea determinată de colaborarea politică a „roșilor” cu „Frațiunea”⁸⁹: „Se știe de asemenea că trupul Frațiunii e șubred, scriau liberalii moderați ieșeni, o adevărată stârpitură, astfel că un cap mare și simpatic al lui Brătianu ar contrasta prea mult cu neînsemnătatea corpului Frațiunii; rămâne, așadar, capul lui Kogălniceanu; dar fracționiștii se tem de un cap devorant ca acel al ursului, care când nu mai are ce mânca prin stânci și codri se atacă chiar și asupra labelor sale”. Totodată, din tonul articolelor din oficiosul *Steaua României* se poate constata o schimbare de atitudine a liberalilor moderați în privința persoanei ministrului de Externe, Kogălniceanu, întreruperea colaborării dintre ei și încercarea moderaților de a

---

anume pentru a-i predispuce încă de pe acum la radicalism”. Ioan Slavici, **Radicalismul în învățământ și în cărțile didactice**, în *Convorbiri literare*, an XI, nr. 6/1 septembrie 1877, p. 201-204.

⁸⁴ V. Conta c. V. Constantinescu-Livianu, Iași, 26 septembrie 1877, în Vasile Conta, **Scrisori și documente inedite**, ediție stabilită, prefață și note de Florin Cântec, Iași, 2003, p. 107.

⁸⁵ Ion Ghica, **Scrieri**, vol. III, ediția P.V. Haneș, 1914, p. 94.

⁸⁶ Prefectul de Iași, V. Gheorghian, după o scurtă perioadă de colaborare cu liberalii moderați, era scos din rândurile lor pe motiv de „semifracționist”. *Steaua României*, nr. 7, 12 ianuarie 1878, p. 1.

⁸⁷ **Ibidem**, nr. 16, 22 ianuarie 1878, p. 3.

⁸⁸ **Ibidem**, 5 ianuarie 1878, 1.

⁸⁹ **Ibidem**.

se apropia de gruparea liberală radicală condusă de I.C. Brătianu devenind evidente la începutul anului 1878. La 6 ianuarie 1878, ziarul amintit critica atitudinea presupus „fățarnică” a lui M. Kogălniceanu, „ajuns la sfârșitul carierei politice”, de a decerna decorația „Steaua României” pentru merite pe parcursul Războiului de Independență unor persoane nevrednice, singura explicație a liberalilor moderați ieșeni fiind dorința acestuia „de a forma vreun partid politic grație căruia să poată zice că reprezintă pe cineva în cabinetul actual”⁹⁰. Izolarea politică a ministrului de Externe față de cei pe al căror sprijin își făurise strategia de presiune asupra Guvernului Brătianu în anul precedent devenise o certitudine, el nemaifiind perceput ca reprezentantul intereselor oamenilor politici din Moldova în cadrul executivului. Motivele „rupturii” sunt greu de deslușit în stadiul actual al cercetărilor, însă nu este exclus ca Mihail Kogălniceanu să fi neglijat anumite angajamente sau promisiuni pe care le făcuse colaboratorilor săi din Moldova anterior intrării în Cabinetul Brătianu legate de ocuparea anumitor posturi sau funcții. Nu este exclusă încercarea lui M. Kogălniceanu de a-și asimila elementele „fracționiste” rămase, după retragerea lui N. Ionescu, fără conexiuni sigure cu zona executivului. Eforturile „omului de la 2 mai” „de a forma vreun partid politic”⁹¹ erau o preocupare permanentă a sa binecunoscută în epocă. În octombrie 1878, în plină campanie de discreditare a ministrului de Externe pe motivul pretinsului eșec al acestuia în politica externă⁹², atât din „stânga” cât și din „dreapta” spectrului politic, liberalii moderați din Iași se alăturau corului contestatarilor: „Cine poate tăgădui calitățile eminente ale d-lui Kogălniceanu? Dar alătura cu acest nemărginit capital intelectual, câtă nestatornicie de caracter! Câtă uitare de principii și de promisiuni! Câtă...”⁹³.

Constituirea „partidului liberalilor moderați” cu organizare elaborată coincidea cu înțelegerea zvonurilor privind pretențiile Rusiei asupra sudului Basarabiei și cu apropiatele negocieri ruso-turce pentru încheierea războiului de la 1877-1878 prin semnarea Tratatului de la San Stefano. Liberalii moderați nu vor ezita să-și exprime poziția asupra chestiunilor importante ale momentului, semnalându-se tendința acestora de a se apropia tot mai mult de politica Guvernului Brătianu.

Încercarea opoziției conservatoare din Senat de a provoca demisia guvernului liberal prin susținerea unei mișcări de neîncredere⁹⁴ în ședința din 26 ianuarie/14 februarie 1878 centrată pe ideea generală a incapacității Cabinetului și implicit a

⁹⁰ *Steaua României*, an II, nr. 4, 6 ianuarie 1878, p. 1.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² A.D. Xenopol, **Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române**, prefață de Apostol Stan, îngrijire de ediție și note de Elisabeta Simion, București, Editura Albatros, 1997, p. 348-349.

⁹³ *Steaua României*, an II, nr. 201, 7 octombrie 1878.

⁹⁴ D. Ghica, P.P. Carp, V. Boerescu și P. Vioreanu solicitau demisia Guvernului Brătianu „care nu mai are destulă autoritate morală pentru a apăra interesele țării” la viitorul congres de pace. Cu această ocazie, discursul lui P.P. Carp se constituia într-un semnal de alarmă la adresa guvernanților în privința scopurilor ascunse ale diplomației țariste și într-un rechizitoriu la adresa politicii de colaborare cu Rusia, considerată drept una „antinațională”. C. Gane, **P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării**, București, Editura Ziarului „Universul”, 1936, p. 216-217.

ministrului de Externe de a gestiona complicata situație politică a României în raport cu amenințatoarea Rusie era catalogată de liberalii moderați drept „un asalt contra ministeriului Brătianu”, aceștia făcând și un apel la opoziția reprezentată de Manolache Costache, V. Boerescu, G. Cantacuzino, Gen. Ioan Em. Florescu și Gen. Manu de a înceta polemicile și pasiunile politice menite a-i pregăti terenul pentru o revenire la guvernare, măcar în acea perioadă dificilă pentru țară⁹⁵. Explicația acțiunii opoziției consta în faptul că „conservatorii sunt nemângâiați pentru că au pierdut o ocaziune rară în anele unei țări de a participa la evenimente de acele care rămân neșterse din amintirea prosperității, căci au o înrăurire puternică asupra vieții politice, sociale și economice ale unui popor”⁹⁶. Pe linia promovării intereselor guvernului liberal, liberalii moderați salutau moțiunea de încredere votată cu o largă majoritate de către Senat⁹⁷ considerând-o „o mare victorie”⁹⁸.

Persoanei primului-ministru i se recunoștea meritul de a fi pregătit momentul proclamării independenței, criticându-l în același timp pe ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu pentru pretensele șovăieli ale acestuia în politica externă⁹⁹. În chestiunea Basarabiei, liberalii moderați respingeau orice cesiune teritorială către Rusia, manifestându-și, în ton cu poziția guvernului, speranța că Rusia urma să-și onoreze promisiunile privind respectarea integrității teritoriale a României, girate de însuși Țarul Alexandru al II-lea, în caz contrar ei pledau pentru o rezistență antirusească¹⁰⁰.

După semnarea Tratatului de la San Stefano care stabilise sacrificarea sudului Basarabiei în favoarea Rusiei și primordialitatea acesteia în chestiunile Orientului, liberalii moderați își vor menține atitudinea progubernamentală și antirusească. Politica Rusiei de dominație în Balcani prin crearea unei Bulgarii Mari și inechitatea la adresa României, era denunțată de organul de presă liberal-moderat. Contrar opiniilor difuzate de presa rusească în sensul moderației de care imperiul țarist dăduse dovadă în formularea pretențiilor la San Stefano, ziarul ieșean releva scopul politicii rusești de a extinde dominația slavismului până la Marea Egee¹⁰¹. Liberalii moderați își exprimau încrederea că sosisse momentul ca Europa să pună capăt ascensiunii rusești, mai ales că fusese avertizată de comportamentul Rusiei față de România după luptele de la Plevna

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 72, 1 aprilie 1878, p. 1.

⁹⁶ *Ibidem*, nr. 36, 17 februarie 1878, p. 1.

⁹⁷ **Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918**, coordonatori Paraschiva Căncea, Mircea Iosa, Apostol Stan, București, Editura Academiei, 1983, p. 250.

⁹⁸ *Steaua României*, nr. 34, 15 februarie 1878, p. 1.

⁹⁹ *Ibidem*, nr. 10, 15-16 ianuarie 1878, p. 2.

¹⁰⁰ *Ibidem*, nr. 5, 10 ianuarie 1878, p. 1.

¹⁰¹ Liberalii moderați analizau implicațiile regionale ale dispozițiilor Tratatului de la San Stefano constatând că Bulgariei nu îi fusese atribuit Salonicul, însă primise Kavala, Turciei i se dăduse posibilitatea de a rezista unui atac grecesc prin neimpunerea cedării flotei sale, decizia Rusiei de a schimba Dobrogea cu Basarabia, impunerea Turciei la plata a 300 de milioane de ruble ca despăgubiri de război în ciuda imposibilității acesteia de a le achita. Condițiile acestea urmau să distrugă Imperiul otoman, sultanul devenind un simplu guvernator, preconizându-se ca Bulgaria să devină „avangarda slavismului” condusă de un prinț rus. *Ibidem*, nr. 48, 3 martie 1878, p. 2.

și de pretențiile acesteia la adresa Basarabiei, sfidând convenția încheiată la 4 aprilie 1877¹⁰².

Liberalii moderați validau politica urmată de Guvernul român cu Rusia, însă criticau dezbinarea internă și proasta administrație. Interesele țării reclamaseră alianța cu Rusia. Însă, în contextul amenințător în care se afla România, în preajma congresului de pace, guvernul român trebuia să dea dovadă de „inteligentă multă și tact politic mare” pentru depășirea dificultăților¹⁰³. De asemenea, premierul Brătianu, cu toată priceperea politică de care dădea dovadă, „are nevoie să fie mai mult și mai bine secondat de colegii săi”¹⁰⁴. Opinia publică, în urma sacrificiilor făcute în timpul războiului avea așteptări mari, legitime de la viitorul congres de pace. Ascuțirea divergențelor dintre Anglia, Austro-Ungaria și Rusia și izbucnirea unui nou război, aveau darul să neliniștească pe români care priveau spectacolul intern al luptelor politice, întreținut de tonul ziarelor guvernamentale și de opoziție, când ar fi trebuit ca „toți cei capabili să fie grupați în jurul intereselor celor mai sfinte”¹⁰⁵. Se impuneau, așadar, chiar schimbări de persoane în administrația internă, mai ales în aceea a Moldovei, neglijată de „simpaticul nostru ministru”, pusă la dispoziția unor prefecți fără calitate, adică „fracționiști”, printre care cel de la Iași, V. Gheorghian, precum și în cea centrală, chiar în guvern, unde se impunea numirea de oameni cu mai mult prestigiu moral decât M. Kogălniceanu¹⁰⁶. „Spiritul de partid” trebuia depășit ca și încăpățănarea unor oameni politici pentru a se face loc oamenilor onești și cinstiți, pentru ca România să facă față provocărilor ulterioare.

Dând expresie frustrării pentru colaborarea liberalilor radicali cu „fracționiști” dar și propriilor ambiții politice, liberalii moderați ieșeni considerau că membrii guvernului nu întruneau calitățile indispensabile ale „oamenilor de stat” definite prin „capacitate, experiență, prevedere, sânge rece, tact, moderațiune”¹⁰⁷. Cabinetul nu însemna decât cele două voințe, arătau ei, cea a lui Brătianu și cea a lui Kogălniceanu, ceilalți miniștri, Chițu, Stătescu, Câmpineanu, Aurelian nu erau decât „copiii politici ai d-lui Brătianu”¹⁰⁸. Cu tot patriotismul lor, ei nu se puteau ridica la înălțimea gravității situației, nu puteau avea alte idei decât acelea împărtășite de mentorul lor politic. Chiar influența lui Kogălniceanu era absorbită de aceea a lui Brătianu, opinia sa fiind de multe ori ignorată, după cum el însuși afirmase apropiaților săi. Guvernul nu răspundea exigențelor momentului istoric, conchideau moderații ieșeni, nefiind compus din personalități capabile, iar Moldova nu era reprezentată decât printr-un singur ministru¹⁰⁹.

---

¹⁰² **Ibidem**, nr. 48, 3 martie 1878, p. 2.

¹⁰³ **Ibidem**, nr. 54, 10 martie 1878, p. 3.

¹⁰⁴ **Ibidem**.

¹⁰⁵ **Ibidem**.

¹⁰⁶ **Ibidem**.

¹⁰⁷ **Ibidem**, nr. 28, 8 februarie 1878, p. 1-2.

¹⁰⁸ **Ibidem**.

¹⁰⁹ **Ibidem**.

Se poate constata tonul amical al liberalilor moderați față de premierul Brătianu, considerat „un democrat de ai noștri”¹¹⁰, promovând același discurs al șefului executivului liberal favorabil solidarității naționale în contextul extern amenințător¹¹¹: „Trebuie să încetăm a arunca acuzați de trădare, de incapacitate, contra celor care astăzi stau la cârma țării. Dacă avem adevărată iubire de țară, dacă ținem mai mult la viitorul patriei noastre decât la onoarea efemeră de a avea puterea în mână, atunci să suspendăm toate neînțelegerile dintre noi, să dăm Europei acea priveliște măreață a unui popor întreg, strâns unit împrejurul tronului și a Guvernului, spre a-și apăra integritatea pământului, drepturile și neatârnamarea sa”¹¹².

Politica anexionistă a Cabinetului de la Petersburg era de natură să înstrăineze simpatiile poporului român pentru mult timp, preconizau liberalii moderați. Pretenția asupra Basarabiei, din care Rusia făcea o chestiune de onoare, nu avea nici un temei legal. Dacă Principatele făceau parte din Imperiul Otoman, după cum retorica țaristă afirma, atunci la 1856, cele trei județe din sudul Basarabiei ar fi trebuit cedate Turciei, iar nu Moldovei, cum s-a întâmplat de fapt. Se exprima încrederea că preliminarile de pace de la San Stefano urmau să fie supuse aprobării unui congres european¹¹³.

În contextul dezamăgirii publice pentru pierderea Basarabiei, liberalii moderați își vor îndrepta critica împotriva persoanei ministrului de Externe, Kogălniceanu, considerat responsabil pentru dezastrul creat României, secondând astfel acțiunile primului-ministru Brătianu, decis în acele împrejurări să liniștească vocile contestatate prin sacrificarea colegului său de la Externe¹¹⁴. Ei aprobau politica intransigentă a Guvernului Brătianu față de cesiunea sudului Basarabiei. Nefiind „niște aderenți orbi ai regimului actual”, declarau aceștia, moderații ieșeni apreciau nota șefului executivului român adresată prefecților, în special pasajul „stăruința noastră nu este dictată de alte sentimente decât de credința ce avem că a ceda a fi a pune în pericol unele din acele condițiuni esențiale existenței statului român”¹¹⁵.

Fideli programului lor politic în privința dezvoltării economiei naționale, liberalii moderați propuneau guvernului să speculeze în favoarea comerțului și a industriei românești perioada războiului pentru aplicarea sistemului protecționist. Miniștrii departamentelor care nu aveau o legătură directă cu războiul nu trebuiau să se preocupe cu diplomația, aceasta fiind de competența unui grup restrâns de oameni politici. Chiar și în condițiile dificile în care ne aflăm, în care chestiunea existenței noastre naționale se impunea ca temă generală care mobiliza toate energiile, totuși, condițiile primordiale ale existenței materiale ale unui stat nu trebuiau ignorate și în principal, agricultura, comerțul și industria. Apărarea intereselor naționale în aceste domenii trebuia să

¹¹⁰ *Ibidem*, nr. 54, 10 martie 1878, p. 3.

¹¹¹ *Ibidem*, nr. 59, 16 martie 1878, p. 2.

¹¹² *Ibidem*, nr. 60, 17 martie 1878, p. 2.

¹¹³ *Ibidem*, an II, nr. 73, 2 aprilie 1878, p. 1.

¹¹⁴ *Memoriile Regelui Carol I*, p. 60.

¹¹⁵ *Ibidem*, nr. 85, 16 aprilie 1878, p. 1.

preocupe oamenii politici chiar și în timpuri anormale precum acelea de război. Ei trebuiau să ia măsuri pentru atenuarea efectelor conflictului asupra muncii și a averii naționale. Evenimentele internaționale puteau încă avantaja producția internă, astfel că se impunea recurgerea la sistemul protecționist pentru încurajarea diferitelor inițiative industriale, în limitele impuse de convențiile comerciale, de tipul fabricilor de zahăr de la Chitila și Sascut și a celei de postav de la Neamț, de piei, de lumânări și de săpunuri. De asemenea, cabinetului îi revenea sarcina de a veghea la satisfacerea interesele schelelor românești de la Dunăre, precum ale marelui port Galați: revizuirea și unificarea legilor noastre vamale, restabilirea regimului de porto-franco, închiderea erei inovării și reformării, a interpretărilor și a nesfârșitelor dispoziții în materie vamală și fiscală, în favoarea stabilității și conservării¹¹⁶. Era în realitate un veritabil proiect de dezvoltare economică pe care liberalii moderați îl propuneau guvernului, cu care găseau puncte de convergență și în privința dezvoltării interne.

Evoluția evenimentelor politice vor proba, în scurt timp, poziția neunitară a membrilor grupării ieșene asupra unor chestiuni de mare interes, unele personalități înțelegând să-și păstreze individualitatea în privința atitudinii și a concepției. Era și cazul lui Vasile Conta care, în calitate de profesor universitar se împotriva conținutului adresei de felicitare a Domnitorului din partea Universității din Iași și a includerii sale, fără să-și fi dat consimțământul, între semnatarii adresei care conținea în locul simplelor felicitări, „laude politicii înțelepte și patriotice a cabinetului actual”¹¹⁷. Poziția lui Conta, care se raliase protestului colegilor săi universitari Ștefan Vârgolici, I.M. Melic și I. Negruzzi, diferea semnificativ de aceea a majorității „partidului liberalilor moderați”, una de aprobare a politicii externe a guvernului¹¹⁸. De altfel, opoziția lui Conta în privința politicii externe a guvernului liberal se remarcă prin publicarea articolului din 23 ianuarie 1878 în *Steaua României*, unul în care dezvăluia scopul Rusiei de a reanexa sudul Basarabiei, cel din 20 februarie 1878 asupra situației politicii europene, cu referire mai ales la combinațiile diplomatice dintre Rusia și Anglia privind rezolvarea chestiunii orientale precum și prin acela publicat în *Pressea*, intitulat **Viitorul României pregătit de d-nii Brătianu și Cogălniceanu**, unul de severă critică la adresa politicii externe a guvernului liberal¹¹⁹. Găzduirea articolului său în paginile celui mai important ziar de opoziție, prin mijlocirea amicului V. Constantinescu-Livianu, indica, în afara dorinței de notorietate politică a autorului, anumite afinități ideologice cu gruparea „centristă” condusă de proprietarul *Pressei*, V. Boerescu¹²⁰.

În esență, ingratitudea Rusiei față de aliatul ei român precum și neprevăderea

¹¹⁶ *Ibidem*, nr. 93, 28 aprilie 1878, p. 1.

¹¹⁷ *Ibidem*, nr. 118, 28 mai 1878, p. 4.

¹¹⁸ *Ibidem*, nr. 119, 30 mai 1878, p. 1.

¹¹⁹ Comitetul de redacție al *Pressei* l-a primit spre publicare, chiar fără știința șefului său politic, V. Boerescu, fiind bine primit în rândurile publicului, se pare chiar și de către cei doi miniștri vizati, I.C. Brătianu și M. Kogălniceranu. B. Conta, *op.cit.*, p. 18-20.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 19.

miniștrilor Brătianu și Kogălniceanu de a-și fi procurat anumite garanții înaintea angajării armatei române la sudul Dunării constituiau ideile forță ale studiului său. Autorul tindea să adeverească bănuielile unei părți însemnate a opiniei publice în sensul existenței unui acord prestabilat între guvernul rus și cel român în privința cedării Basarabiei și a acceptării Dobrogei. Evenimentele care se desfășurau după semnarea tratatului de la San Stefano păreau a indica o anumită convență a celor mai reprezentativi miniștri români cu omologii lor ruși, fără însă a-i învinovați de rea credință. Respingerea revendicării rusești și criticarea în tonuri dure a politicii țariste de către Mihail Kogălniceanu, numeroasele proteste adresate fostului aliat, anunțarea intenției de a remobiliza pe soldații români concediați și rezervele pentru a o determina pe Rusia să mențină ocupația militară a țării în vederea asigurării comunicației cu trupele sale din Bulgaria, părăsirea Vidinului în favoarea rușilor, „în urma unei depeșe comedioase a d-lui Bălăceanu care printr-un fals diplomatic s-a sacrificat pentru a scăpa onoarea D-lor Brătianu și Cogălniceanu care țin să creadă lumea că ei nu au cedat Vidinul chiar de bună voia lor”, făceau parte, după opinia lui Conta, dintr-un plan prin care opinia publică să admită în final necesitatea cedării Basarabiei pentru a nu expune țara unor pericole mai mari¹²¹.

Hotărârile Congresului de Pace de la Berlin în privința României, care validau pierderea Basarabiei în favoarea Rusiei, atribuirea Dobrogei și impuneau revizuirea **Constituției** în privința eliminării condițiilor restrictive la împământenire, au determinat reacția nefavorabilă a liberalilor moderați. Ei subliniau ingratitudea Rusiei la adresa sacrificiilor făcute de statul român aliat pe parcursul războiului: „Crima s-a consumat! Un act de cea mai neauzită despoiere este aprobat și ratificat de către un înalt areopag european. [...] Basarabia, această parte integrantă a pământului nostru strămoșesc, ne este răpită, fără nici o socoteală, pe sfânta dreptate, de către o putere aliată și creștină, care se pretinde civilizată și eliberatoare de popoare, în contra îndatoririlor cele mai solemne ale acestei puteri, cu care s-a legat printr-un act internațional că va respecta integritatea teritoriului micii României, în contra datoriilor celor mai înalte care trebuie să aibă cel mare și puternic către cel mic și slab”¹²². Din perspectiva lor, guvernul român trebuia să protesteze împotriva deciziei și să respingă schimbul propus – luarea în stăpânire a Dobrogei. Cum teritoriul României era inalienabil din punct de vedere constituțional, nici măcar într-un caz de forță majoră, vreun guvern sau parlament nu avea dreptul de a ceda părți din teritoriul național. Cum rezistența armată nu era posibilă, în condițiile în care Basarabia era deja ocupată de trupele rusești și ar fi agravat și mai mult situația țării, „protestul și resemnarea” erau singurele mijloace la care se mai putea recurge. Chiar dacă atribuirea Dobrogei era tentantă, în starea de spirit cauzată de pierderea Basarabiei, totuși, ea nu trebuia acceptată. Mai multe motive justificau o asemenea atitudine și anume că aceasta nu făcea parte din România, fiind mai curând o prelungire a Bulgariei, populată de puțini români și mai mult de elemente turbulente

¹²¹ *Ibidem*, p. 53-55.

¹²² *Steaua României*, nr. 138, 22 iunie 1878, p. 1-2.

care impuneau în permanență măsuri sporite de pază și ordine, iar comunicațiile se desfășurau anevoios, ceea ce presupunea un imens efort material pentru a putea fi asigurate. Liberalii moderați prevedeau just că „Dobrogea va fi în viitor o rană veșnic deschisă, un măr de discordie dintre România și Bulgaria care va fi neconținut și cu succes exploatat de aceia care au interese ca să ne vadă îndușmăniți, învrăjbiți și încăierați în lupte. Aceasta va da loc într-un viitor nu depărtat la o chestiune bulgară, cu care se vor tulbura necurmat lucrurile în Orient de către aceia care umblă întotdeauna să pescuiască în ape turburi”¹²³. Primirea respectivului teritoriu asupra căruia România nu avea nici un drept, ar fi justificat, considerau aceștia, rapturile din 1775 asupra Bucovinei și din 1812 asupra Basarabiei. Indemnizația pentru pierderea Basarabiei trebuia căutată în dublarea efortului material și intelectual din partea românilor, prin intensificare muncii în toate ramurile activității naționale, „în sădirea în sufletul poporului nostru a principiilor de ordine, de supunere la lege, de respect către autoritate, de iubire de patrie, de cumpătare și de economie, introducerea simțului de datorie și de moralitate în toți funcționarii publici”¹²⁴.

Nu însă toate personalitățile care compuneau gruparea politică a liberalilor moderați împărtășeau același punct de vedere în privința inutilității primirii Dobrogei. Gr. Cobălcescu, întocmai precum N. Kretzulescu¹²⁵, îi prevedea, în condițiile unei bune administrări, o „utilitate necalculabilă”¹²⁶. Pentru aceasta, se impunea guvernului trimiterea unor „funcționari de o moralitate exemplară” și capabili¹²⁷.

De asemenea, deciziile areopagului european de a condiționa recunoașterea independenței României de eliminarea restricțiilor constituționale la împământenirea populațiilor necreștine a generat reacția liberalilor moderați împotriva a ceea ce ei considerau a fi ingerințele Europei în favoarea evreilor din România, „infamia de a ne sinucide”¹²⁸. Din acest moment, o mare parte a discursului lor politic se va axa pe această temă, reflectând atitudinea unei părți a mediului politic românesc față de soluționarea în sens politic pe care înțelegea să o formuleze Europa. Ca răspuns la unele zvonuri venite din București despre iminentele concesiile politice pe care guvernul urma să le facă populației evreiești din România, liberalii moderați ieșeni se opuneau unor asemenea inițiative, faptele de arme ale ostașilor români care luptaseră în Bulgaria fiind

¹²³ **Ibidem.**

¹²⁴ **Ibidem**, nr. 139, 23 iunie 1878, p. 2-3.

¹²⁵ N. Kretzulescu aprecia avantajele pe care Dobrogea le putea aduce României, în comparație cu sudul Basarabiei. Dacă amenajarea unui port la Dunăre, în Basarabia era o simplă iluzie, întreținerea lui excedând posibilităților României, Dobrogea poseda deja Tulcea, ca port la Dunăre, care, cu o administrație inteligentă, putea avea perspective promițătoare și Mangalia și Constanța care puteau fi îmbunătățite cu ajutorul compensației financiare oferită de Turcia. Tot prin aceasta, paralel cu linia ferată de la Cernavodă la Constanța, s-ar fi putut construi un canal foarte profitabil comerțului țării. N. Kretzulescu, **Cugetări asupra retrocedării judeciilor din Basarabia martie 1878**, București, Tipografia Curții, 1878, p. 9-11.

¹²⁶ *Steaua României*, nr. 167 bis, 4 august 1878, p. 2.

¹²⁷ **Ibidem.**

¹²⁸ **Ibidem**, 22 iunie 1878, p. 1-2.

acelea care ar fi trebuit să câștige simpatiile Europei¹²⁹.

Ca reflectare a reticenței liberalilor moderați față de soluția acordării de drepturi evreilor sunt și articolele inserate în paginile oficiosului lor care relateau despre unele soluții pe care instanțele din Iași le dispuseră într-o serie de litigii în care figurau ca părți unele notabilități din evreimea ieșeană. Sentința pronunțată de Tribunalul Iași, secția a III-a sub președinția lui Gr.N. Macri în celebrul „proces Neuschotz” din Iași din mai 1878, prin care era respinsă cererea lui I. Neuschotz, pretins supus austro-ungar, calitate pe care însă nu o putea dovedi, de a fi acceptat la licitația pentru cumpărarea imobilului succesorilor defunctului Aizic Idelstein, a fost salutată de redactorii ziarului *Steaua României*¹³⁰. Ei reproduceau în coloanele acestuia motivația magistraților ieșeni în care se sugera „amânarea de conferirea la israeliți a drepturilor politice și a dreptului de a dobândi proprietatea funciară” în România până când, sub efectul instrucției școlare „vor fi devenit cetățeni prin inima și spiritul lor pentru a deveni în urmă cetățeni prin drepturi și îndatoriri”¹³¹. Decizia guvernului de a-l înlocui pe procurorul N.G. Mihalcea ca urmare a soluției date de tribunal i-a determinat reacția acestuia, al cărui răspuns a fost publicat în ziarul liberalilor moderați. Se evidenția cu acest prilej curajul magistratului de a susține o opinie contrară aceleia exprimată de ministru în circulara interpretativă a Convenției cu Austro-Ungaria din 1875 prin care încercase să impună punctul său de vedere conștiinței oamenilor, o încălcare a promisiunilor făcute în programul liberal de guvernare în privința garantării independenței magistraturii, în opinia liberalilor moderați¹³². Destituirea procurorului era interpretată de aceștia ca o consolare acordată de guvern bancherului Neuschotz, situație ce putea constitui un precedent periculos de natură a încuraja și alte pretenții din partea evreilor¹³³.

În articolul **Un cuvânt în chestiunea jidanilor** publicat la 29 iunie 1878, liberalii moderați considerau că măsura dispusă de congresul european în favoarea evreilor din România fusese luată pentru a da satisfacție unei puteri dușmane statului român, aluzia vizând-o pe Austro-Ungaria. În primul rând diplomații de la Berlin dezmembraseră România prin cedarea sudului Basarabiei către Rusia, apoi o obligaseră să acorde drepturi sociale și politice evreilor¹³⁴. O oarecare justificare a deciziei se încercase prin invocarea soluției aplicată de Franța și de Anglia în privința evreilor de pe teritoriul lor, numai că redactorii *Steii României* erau de părere că evreii din România nu aveau nici cultura necesară, nici educația și ideile moderne din statele respective. Se exprima speranța că Guvernul și Parlamentul nu vor aplica niciodată dispozițiile cu

¹²⁹ **Ibidem**, nr. 69, 29 martie 1878, p. 2.

¹³⁰ Sentința dată se publicase în broșura, **Sentința Tribunalului de Iasi, Secțiunea a III-a, prin care se resping evreii de la putințimea de a cumpăra proprietăți imobiliare în România**, în **Ibidem**, nr. 119, 30 mai 1878, p. 1.

¹³¹ **Ibidem**, nr. 113, 21 mai 1878, p. 1-3.

¹³² **Ibidem**, nr. 124, 4 iunie 1878, p. 1-2.

¹³³ **Ibidem**.

¹³⁴ **Ibidem**, nr. 143, 29 iunie 1878, p. 1-2.

privire la evrei¹³⁵.

Până la momentul Congresului de Pace de la Berlin, apare evidentă preocuparea liberalilor moderați de a-și apropia bunăvoința guvernului în speranța unei viitoare colaborări. Decizia executivului liberal de a miza în continuare pe sprijinul politic al „Frațiunii libere și independente” va determina o reorientare a opțiunilor moderaților ieșeni, putându-se constata, mai ales pe fondul deciziilor defavorabile României luate la Berlin, o distanțare a acestora față de Guvernul I.C. Brătianu, concretizată într-o critică vehementă la adresa acestuia. Vizita pe care ministrul de Interne, C.A. Rosetti o întreprinse în Moldova a marcat schimbarea opticii liberalilor moderați. Sosit în Iași la 22 iulie 1878, fruntașul radical avusese în ziua următoare o întrevedere cu mai multe persoane din „grupul Frațiunii” la Hotelul „România” din Iași¹³⁶. Liberalii moderați din Iași dezvăluiau că scopul vizitei lui C.A. Rosetti în Moldova era unul strict politic, dorind să se informeze în legătură cu șansele liberalilor guvernamentali la eventualele alegeri pentru o Adunare Constituantă, la care interlocutorii săi predilecți, fracționiștii, care dominau scena politică a Iașului, îl informau că respingeau ideea de Constituantă, pentru a nu-și pierde pozițiile politice dobândite. Misiunea ministrului de Interne era criticată pentru că ea nu urmărea inspectarea administrației Moldovei, care lăsa mult de dorit, dovada fiind suferința populației rurale, ci dezvăluia doar scopuri politice nefiind decât o „peregrinație politică”, o sfidare a programului „partidului național liberal” alcătuit la Mazar-Pașa¹³⁷.

După acest moment discursul moderaților ieșeni adopta registrul tematic al opoziției conservatoare, Guvernului imputându-i-se că nu a știut să se folosească de cel mai greu moment în care se găsea Rusia, învinsă de Turcia la începutul campaniei din Balcani, pentru a fi încheiat un tratat de alianță prin care să se garanteze menținerea sudului Basarabiei de către România¹³⁸. Ei insistau pentru convocarea Constituantei, ca singura în drept a decide cu privire la validarea sau respingerea condițiilor impuse prin Tratatul de la Berlin și criticau guvernul liberal că refuza să facă apel iarăși la colegiile electorale precum solicitase când se afla în opoziția de la Mazar-Pașa¹³⁹. Apărea astfel evidentă dorința liberalilor moderați din Iași de a deveni o formațiune politică parlamentară. Declarațiile liberalilor radicali din *Românul*, conform cărora retrocedarea Basarabiei și anexarea Dobrogei „intra în sfera legislaturii ordinare”, fără a mai fi necesară convocarea unei Adunări Constituante, considerându-le în spiritul Tratatului de la Paris ca simple rectificări de teritoriu, ignorându-l însă pe acela al Constituției de la 1866, au stârnit indignarea liberalilor moderați¹⁴⁰. În opinia lor, ceea ce se petrecuse cu sudul Basarabiei nu era numai o simplă rectificare de teritoriu, ci o înstrăinare a

¹³⁵ **Ibidem.**

¹³⁶ **Ibidem**, nr. 163, 26 iulie 1878, p. 2.

¹³⁷ **Ibidem.**

¹³⁸ **Ibidem**, nr. 171, 13 august 1878, p. 1.

¹³⁹ **Ibidem**, nr. 195, 29 iulie 1878, p. 2.

¹⁴⁰ **Ibidem**, nr. 171, 13 august 1878, p. 1.

aproximativ două sute de mii de români, act care contravenea articolului 2 din Constituție în privința inalienabilității teritoriului român, asupra căreia respectivele Corpuri Legiuitoare nu erau competente să se pronunțe, ci numai o Adunare Constituantă¹⁴¹. Organul de presă al liberalilor radicali admitea ideea convocării Constituantei în privința soluționării chestiunii israelite, însă ea trebuia făcută ulterior retragerii trupelor rusești, estimată a fi terminată într-o perioadă de un an¹⁴². Liberalii moderați considerau că „partida conservatoare” care făcea propaganda acestei idei devenea, fără să vrea, un organ al israeliților care doreau cât mai grabnic convocarea Constituantei, chiar și cu prezența rusească în țară. Ei criticau tonul violent al guvernamentalilor la adresa tuturor acelor care își doreau o Constituantă, în condițiile prezenței trupelor țariste, taxându-i de unelte ale intereselor evreilor sau ale rușilor, amintindu-le că în 1877 fuseseră efectuate alegeri senatoriale cu sute de mii de baionete străine în țară pentru ca aleșii să se pronunțe asupra unor chestiuni foarte grave cum a fost intrarea României în război¹⁴³.

Redeschiderea Corpurilor Legiuitoare la data 15 septembrie 1878, cu două luni înaintea termenului constituțional, trăda, după opinia moderaților din Iași, gravitatea situației țării asupra căreia Guvernul I.C. Brătianu nu dorea să-și asume răspunderea, ei arătându-se indignați pentru neconvocarea colegiilor pentru alegerea Constituantei criticând comportamentul slugarnic față de guvern al parlamentarilor care votaseră competența Camerelor de a decide în privința deciziilor Tratatului de la Berlin¹⁴⁴. Deputații disidenți fuseseră convinși, în ședința secretă din 26 septembrie 1878, de a se retrăși poziției executivului și de a accepta competența Camerelor deja existente¹⁴⁵. În optica moderaților, aceștia nu erau decât simpli „diurnași” a căror poziție era strâns legată de existența regimului Brătianu, într-o eventuală Constituantă, ei nemaigăsindu-și locul¹⁴⁶. La Senat, conform ziarului progubernamental *Românul*, dezbinarea dintre conservatori și celelalte grupări și nuanțe politice fusese depășită grație atitudinii conciliante a lui V. Boerescu și C. Bosianu care, fără a prejudicia convocarea Constituantei, insistaseră ca Parlamentul să-și dea imediat avizul printr-o moțiune prin care să se arate că se supunea voinței colective a Puterilor europene¹⁴⁷. Ulterior, Guvernul trebuia să propună Camerelor legi pentru a putea lua provizoriu dispoziții administrative și militare necesare ocupării Dobrogei până la reglementarea definitivă a situației¹⁴⁸.

Ostilitatea față de guvern a liberalilor moderați era dovedită prin alianța politică pe care alegeau să o perfecteze cu prilejul alegerilor comunale din toamna anului 1878.

¹⁴¹ **Ibidem.**

¹⁴² **Ibidem.**

¹⁴³ **Ibidem.**

¹⁴⁴ **Ibidem**, nr. 177, 1 septembrie 1878, p. 1.

¹⁴⁵ **Ibidem**, nr. 192, 27 septembrie 1878, p. 2.

¹⁴⁶ **Ibidem.**

¹⁴⁷ **Ibidem.**

¹⁴⁸ **Ibidem.**

„Partidul liberal moderat” accepta propunerea de colaborare venită din partea „partidului conservator liberal din Iași” condus de Prințul Gr.M. Sturdza¹⁴⁹ la alegerile comunale din 5 noiembrie 1878, opțiune care îi atrăgea acuzația de „trădător” din partea liberalilor „fracționiști”¹⁵⁰. În acest scop, comitetul diriguitor al moderaților numea un „comitet de acțiune” compus din P. Papadopol, G. Mârzescu, T. Ciupercescu, G. Roiu, Al. Livaditi, V. Sculy-Logothedites și Gr. Cobălcescu pentru a se pune în înțelegere cu comitetul liberal conservator spre a asigura victoria candidaților proprii¹⁵¹. În cadrul noului consiliu comunal, colaborarea dintre cele două grupări politice ieșene continua, stabilindu-se o alianță politică între membrii liberali moderați și cei conservatori liberali pentru uniformizarea deciziilor și acțiunii pe plan local¹⁵². De asemenea, comitetul diriguitor al „Partidului Liberalilor Moderați din Iași” decidea, către sfârșitul anului 1878, să accepte „alianța propusă de partidul conservator în privința alegerilor viitoare pentru Camerele de revizuire”¹⁵³, cu respectarea angajamentului stabilit în cazul în care unul dintre cele două „partide” ar fi venit mai întâi la guvernare. Era autorizată totodată o comisie formată din G. Mârzescu, T. Ciupercescu și V. Conta pentru a negocia cu „partidul conservator” bazele alianței în viitoarele alegeri pentru Camerele de revizuire a **Constituției** în urma deciziilor adoptate în cadrul Congresului de Pace de la Berlin¹⁵⁴.

O altă acțiune politică a liberalilor moderați ieșeni era înființarea, la 20 noiembrie 1878, a „asociației secrete” cu denumirea „Liga Română Viața” care reunea „mai mulți cetățeni de toate stările și clasele” și al cărei scop era de „a combate prin toate mijloacele economice comerțul și industria jidovească și a susține pe cea românească”¹⁵⁵. Inițiativa lor se dorea o măsură de apărarea a intereselor „clasei de mijloc” românești, amenințată în existența ei socio-economică de concurența evreiască, în comerț și industrie, cu perspective de a se radicaliza în urma deciziilor favorabile împământenirii israeliților din România adoptate în cadrul Congresului de Pace de la Berlin. Ca măsură generală de realizare a respectivului obiectiv, se propunea „a îndemna și încuraja să se formeze comercianți și industriali români care să poată îndestula toate cerințele vieții”¹⁵⁶. Dintre membrii grupării liberale moderate, avocatul T. Ciupercescu era însărcinat de comitetul de conducere al „Ligii”, ca „membru propagator”, să popularizeze inițiativa printre comercianții români și să monitorizeze punerea în aplicare a scopurilor societății¹⁵⁷.

Sesizând amploarea nucleului opoziționist ieșean, primul-ministru Ion C.

¹⁴⁹ Apostol Stan, **Grupări și curente politice în România între Unire și Independență (1859-1877)**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 429.

¹⁵⁰ Miltiade Tzony, **Regimul liberal în fața reacțiunii**, Iași, Tipografia Tit.D. Mărdărescu, 1879, p. 61.

¹⁵¹ DJANI, **fond Mss.** 22, dosar nr. 1566/1878, **Partidul liberalilor moderați**, rola 241, c. 215.

¹⁵² **Ibidem**, c. 220.

¹⁵³ **Ibidem**.

¹⁵⁴ **Ibidem**.

¹⁵⁵ **Ibidem**, p. 217-218.

¹⁵⁶ **Ibidem**.

¹⁵⁷ **Ibidem**.

Brătianu, conform strategiei sale aplicată cu succes în atâtea situații similare, a inițiat anumite acțiuni menite a-și apropia gruparea liberal-moderată. În această tactică se înscria demersul pe care șeful guvernului îl realiza prin intermediul lui D.A. Sturdza de a stabili un aranjament cu liberalii moderați în privința numelui viitorului primar al Iașului, alegerea primului-ministru oprindu-se asupra persoanei lui T. Ciupercescu, opțiune a cărei acceptare o condiționau însă de îndepărtarea lui V. Gheorghian din funcția de prefect, un apropiat al cercului „fracționiștilor”¹⁵⁸. Combinația propusă este caracteristică jocului politic brătienist, tot în vederea păstrării influenței politice în Moldova, prin intermediul „fracționiștilor” de această dată, putând fi explicate și demersurile guvernului de a-l convinge pe prefectul de Iași, V. Gheorghian să nu cedeze „neajunsurilor personale” dându-și demisia în urma atacurilor adversarilor politici locali, mai ales când „în momentele actuale trebuie să ne uităm bine la țară și la interesul public”, după cum îi scriau în 1878 miniștrii I.C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu¹⁵⁹.

Către sfârșitul anului 1878, liberalii moderați decideau că cea mai potrivită atitudine față de propunerile primului-ministru era „prudența”, având siguranța celor „trei fotolii în Cameră luptând ca opozițiune”¹⁶⁰. Astfel, la alegerile pentru Camerele de revizuire ei colaborau cu gruparea conservatoare din Iași, în ciuda afinităților doctrinare pe care unii dintre ei precum V. Conta le descoperiseră cu „partidul Centru din București”, din jurul lui V. Boerescu, de care, pe moment, erau despărțiți de viziunea diametral opusă în chestiunea împământenirii evreilor¹⁶¹.

„Partidul Liberalilor Moderați din Iași” își va înceta activitatea, după 1880 când o parte a membrilor săi se va orienta către gruparea liberală condusă primul-ministru I.C. Brătianu, V. Conta, energicul opoziționist în chestiunea acordării de drepturi politice evreilor, fiind atras în guvern prin acordarea portofoliului Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar Al. Teriachiu prin acela al Internelor, ambii devenind miniștri la 20 iulie 1880¹⁶².

Constituită dintr-o seamă de notabilități ieșene, formațiunea politică „liberal moderată” a avut o existență efemeră.

Documentele de arhivă îi înregistrează data de 20 ianuarie 1878 ca moment al debutului ei politic și relevă o organizare minuțioasă, cu organe de conducere proprii, o reglementare precisă a modalităților de avansare în ierarhia „partidului” și a cazurilor de admitere a noilor membri și mai presus de toate dorința unanimă de a nu recunoaște „pe nici una din personalitățile politice ale țării de căpetenie a sa”. Deși avocatul P.S. Papadopol era ales președinte al „comitetului diriguitor”, din lista membrilor se disting numele unor oameni politici cu experiență, avocați, profesori universitari, mari proprietari precum G. Mârzescu sau D. Cozadini.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 218.

¹⁵⁹ DANIC, *fond Gheorghian*, dosar nr. 2, f. 60.

¹⁶⁰ DJANIași, *fond Mss.*, 22, dosar nr. 1566/1878, *Partidul liberalilor moderați*, rola 241, c. 218.

¹⁶¹ V. Conta c. V. Constantinescu-Livianu, Iași, 13 martie 1879, în V. Conta, *op.cit.*, p. 131.

¹⁶² A.D. Xenopol, *op.cit.*, p. 390. Ion Mamina, *op.cit.*, p. 307.

Concluziile istoriografice au evidențiat anumite legături între liberalii moderați ieșeni și persoana ministrului de Externe, M. Kogălniceanu, atribuindu-i acestuia chiar patronajul din umbră. Colaborările sale anterioare cu unii dintre membrii „partidului”, foști miniștri în cabinetele conduse de el sau din care a făcut parte precum G. Mârzescu și D. Cozadini la 1860-1861 și 1869-1870, avertismentul pe care marele om politic îl adresa Guvernului I.C. Brătianu în numele „liberalilor moderați din Moldova” în ședințele Senatului din 24-25 ianuarie 1877, în legătură cu posibilitatea sistării sprijinului parlamentar în eventualitatea continuării politicii contrare programului statuat de coaliția de la Mazar-Pașa în 1875, în realitate pentru colaborarea premierului I.C. Brătianu cu “Frațiunea liberă și independentă” constituie indicii ale apropierei lui M. Kogălniceanu de moderații din Iași.

După cum semnala și presa locală, aceștia se afirmau politic încă cu prilejul alegerilor senatoriale din aprilie 1877, un „comitet” al acestora, compus din membri care se vor regăsi în majoritate printre fondatorii „partidului liberalilor moderați” din Iași în ianuarie 1878, sprijinind candidatura colegului lor E. Alcaz, fostul ministru de Finanțe în guvernul Moldovei prezidat de M. Kogălniceanu la 1860-1861.

Dacă anumite legături cu persoana șefului diplomației românești din perioada Războiului de Independență pot fi identificate anterior anului 1878, însuși conținutul programatic al formațiunii indicând inspirația acestuia, în perioada următoare sursele indică o distanțare a liberalilor moderați față de acesta. Articolele din officiosul *Steaua României* lasă să se întrevadă ambițiile lor politice. În vederea satisfacerii acestora, a accederii în anturajul puterii, moderații ieșeni vor schița o apropiere față de politica guvernului liberal condus de I.C. Brătianu, erijându-se în singura formațiune politică regional capabilă de a oferi un suport eficace executivului, deosebindu-se net, prin notorietate și competență de colaboratorii „fracționisti” ai primului-ministru Brătianu.

Politica externă a Cabinetului în perioada Războiului de Independență și propaganda rezistenței împotriva pretențiilor rusești asupra sudului Basarabiei satisfăcute prin Tratatul de la San Stefano au găsit în liberalii moderați niște susținători activi.

O schimbare de atitudine din partea lor poate fi constatată în urma adoptării deciziilor nefavorabile României în cadrul Congresului de Pace de la Berlin, prilej cu care opoziția conservatoare și o parte însemnată a opiniei publice românești învinovăteau pe Guvernul Brătianu precum și pe fondul continuării colaborării liberalilor guvernamentali cu „Frațiunea liberă și independentă”. Tonul antiguvernamental al ziarului moderaților ieșeni se va radicaliza în consonanță cu reacția ostilă a opoziției conservatoare, reproșând Cabinetului Brătianu, în special primului-ministru și ministrului de Externe, politica externă profesată și condusese la sacrificiile impuse României de către areopagul european precum și trista stare economică a Moldovei, efect al slabei administrări. Alianța cu conservatorii ieșeni din jurul Principelui Gr.M. Sturdza în cadrul alegerilor locale și a celor pentru Camerele de revizuire este semnificativă pentru reorientarea politică a liberalilor moderați. Însă,

precum și în alte cazuri, primul-ministru I.C. Brătianu va reuși neutralizarea acestui nucleu opoziționist prin atribuirea de posturi ministeriale lui V. Conta și lui Al. Teriachiu.

„Partidul liberalilor moderați” din Iași nu a și-a depășit condiția de grupare specifică vieții politice românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Constituită din personalități cu interese divergente, caracterizată printr-o mare mobilitate „a membrilor” ale căror decizii și opțiuni politice erau dictate mai puțin de convingerile doctrinare cât mai ales de oportunități și de relațiile personale, formațiunea ieșeană a cunoscut epilogul dizolvării ei prin contribuția aceluia care a fost marele „geambaș de oameni”, după expresia lui Ionescu-Gion, primul-ministru al celei mai lungi guvernări liberale, I.C. Brătianu.